

تحلیل تطبیقی نظام ارزش‌های اجتماعی - فرهنگی با ساختار کالبدی در خانه‌های سنتی قم*

عباس الماسی^۱، علی اکبری^{۲*}

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، ایران - aba3alma30@gmail.com
۲- دکتری معماری، استادیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، ایران - akbari@iausr.ac.ir

چکیده

خانه «حریم فرهنگی» است که فرد را از دیگری جدا می‌کند و در عین حال زندگی و همزیستی او با دیگران را ممکن می‌سازد. در فرهنگ ایرانی، خانه محلی برای تجلی بخشیدن به ارزش‌های سنتی اجتماعی است. با توجه به این که خانه به عنوان نهادی اجتماعی از جایگاه والایی در جامعه برخوردار است. لذا معنای اجتماعی در میان دیگر معنای خانه اهمیت ویژه‌ای دارد. به همین دلیل در این پژوهش به چگونگی تعریف این معنا در کالبد فضایی خانه سنتی پرداخته شده است. در نوشتار حاضر سعی شده تا با تبیین ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی در شکل‌دهی به فرم کالبدی و سازمان فضایی خانه و شناخت عناصر محتوایی فرهنگ در این ارتباط، نحوه تأثیر ارزش‌های اجتماعی بر مقوله طراحی و شکل خانه‌های سنتی تشریح شود. روش تحقیق در این پژوهش در خصوص مبانی و چهارچوب نظری، روش تحلیلی - توصیفی بوده و اطلاعات به روش کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است. در ادامه، یافته‌های حاصل در رابطه با شکل خانه‌های سنتی قم به عنوان نمونه مطالعاتی از معماری کویری ایران، مورد بررسی قرار گرفت. داده‌های این بخش از طریق مشاهدات میدانی (برداشت نقشه، عکس و مصاحبه) استخراج و به روش مطالعه تطبیقی و استدلال منطقی در قالب چهارچوب نظری این نوشتار تحلیل شد. نتیجه پژوهش بیانگر آشکار شدن ارزش‌های اجتماعی در شکل‌گیری کالبدی و کارکردی خانه با مطالعه و تحلیل تطبیقی برخی خانه‌های سنتی در بافت تاریخی قم بوده است.

واژه‌های کلیدی: معماری سنتی، ارزش‌های اجتماعی، فرهنگ و خانه، شکل خانه، خانه‌های تاریخی قم.

۱- مقدمه

از آنجاکه ساختن یک‌خانه، پدیده فرهنگی است، شکل خانه (فرم کالبدی و سازمان فضایی آن)، شدیداً از محیط فرهنگی که خانه به آن تعلق دارد، تأثیر می‌پذیرد [۱]؛ اما با توجه به گستردگی مقوله‌های فرهنگی - اجتماعی، برای درک ارتباط میان آن‌ها و اینکه فرهنگ و جامعه چگونه شکل خانه را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نیازمند محدودتر کردن این مقوله به جوه یا ابعادی است که ارتباط مستقیم و نزدیک‌تری با مقوله طراحی برقرار می‌کند. در این پژوهش هدف بر این است تا با شناخت جوه مذکور و

---

* این مقاله مستخرج از پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد عباس الماسی با عنوان «طراحی مجتمع گردشگری سلامت در شهر قم؛ خوانشی نو از ارزش‌های معماری گذشته ایران» است که به راهنمایی دکتر علی اکبری در دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری در حال انجام است.